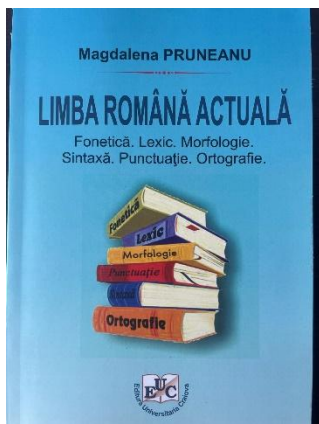

Magdalena Pruneanu, *LIMBA ROMÂNĂ ACTUALĂ.*
Fonetică. Lexic. Morfologie. Sintaxă.
Punctuație. Ortografie,
Craiova, Universitaria, 2023, 204 p., ISBN:
978-606-14-1935-7

Constantin Manea
Universitatea Națională de Știință și
Tehnologie POLITEHNICA București
Centrul Universitar Pitești

Lucrarea *Limba română actuală – Fonetică. Lexic. Morfologie. Sintaxă. Punctuație. Ortografie*, apărută la Editura UNIVERSITARIA din Craiova în 2023, este o carte binevenită în contextul lucrărilor teoretico-practice menite să confere un plus de relevanță subdomeniului filologic al predării limbii române (la nivel universitar, dar și mediu), ambiționând să le ofere studenților și elevilor un instrument util pentru a își putea consolida, conștientiza, flexibiliza și sistematiza un set semnificativ de cunoștințe necesare exprimării corecte. Lucrarea vizează compartimentele principale ale limbii române (începând cu fonetica, cu lexicul și cu morfo-sintaxa și terminând cu ortografia și punctuația). Autoarea a rezervat, pentru fiecare capitol în parte, și o secțiune de exerciții, reprezentând un bogat material practic nemijlocit ce vine în sprijinul consolidării, nuanțării, ilustrării suplimentare și lucrului efectiv cu noțiunile teoretice prezentate în prima secțiune a volumului.

Lucrarea reunește virtuțile informativ-teoretice ale tratatului științific (cu limpezi valențe academice, chiar dacă ele nu sunt și declarate explicit) cu efortul de tip didactic, formativ. Așa cum menționează autoarea încă din *Cuvântul-înainte*, volumul de față răspunde nevoii de perfecționare a celor preocupați sau măcar atrași de domeniul morfo-sintaxei limbii române, dar și de cel al foneticii, vocabularului, ortografiei și punctuației; deci cartea se adresează în principiu tuturor celor interesați de aspectele specifice – uneori mai delicate ori mai puțin aprofundate prin cercetare, însă cu atât mai interesante – ale acestui domeniu al lingvisticii.

Astfel, lucrarea prezintă și fixează, în primă instanță, principalele reguli ortografice, ortoepice, morfologice și de punctuație, conform *DOOM3* și altor surse de referință, urmând ca, în cuprinsul volumului, acestea să fie consolidate printr-o varietate însemnată de exerciții și grile de testare individuală. Deși cartea se adresează în mod special studenților cuprinși în

programul *Pedagogia învățământului primar și preșcolar*, ea poate fi folosită cu succes și în cadrul orelor de limba și literatura română din ciclul liceal.

Trebuie neapărat menționat aportul specific (și, după părerea noastră, și cel mai valoros) al cărții, și anume contribuția teoretico-practică materializată în strădania autoarei de a prezenta norma, standardul exprimării literare, într-o manieră echilibrată, obiectivă și deloc exagerată ori autoritar-empfatică. Aprecierea de mai sus se leagă direct de faptul că mulți dintre utilizatorii potențiali ai cărții sunt – sau sunt pe cale să devină – oameni ai școlii, implicați în predarea și/sau învățarea limbii române literare. Acest efort al autoarei se concretizează, în primul rând, în urmărirea consecventă a surselor de greșală / eroare pe care le presupun gramatica, lexicul, ortoepia și ortografia limbii române. Prin urmare, în volum se prezintă: (1) fenomene, structuri, procese și tendințe caracteristice subdomeniilor abordate; (2) tipologii, clasificări, definiții aferente; (3) surse de erori – cu exemple ilustrative ori comparative, ca și cu multiple sugestii pentru evitarea lor.

Iată câteva exemple grăitoare, spicuite din cuprinsul volumului, ilustrând specificitatea fiecăreia dintre ariile de interes sau subdomeniile menționate mai sus: (1) definirea domeniului foneticii, urmată de cea a fonologiei, prezentându-se specificul, în acest sens, al limbii române; definirea lexicului, ca și importanța lui în definirea profilului unei limbi naturale, vii, relevându-se însemnătatea esențială a înnoirii lexical; unele fenomene (relativ) recente din domeniul afixării; abrevierea și siglarea; acronimia; scrierea derivatelor și a compuselor, având ca bază siglele; scrierea substantivelor proprii simple și compuse; prepozițiile (ca și locuțiunile prepoziționale) care se construiesc cu cazul genitiv și dativ, impunând articularea substantivului; alternanțele fonetice la substantive și la adjective; problemele acordului; adjectivele cu două / trei / patru forme; adjectivele compuse; gradele de intensitate / comparație ale adjectivului; sistemul pronumelui; sistemul numeralului; sistemul adverbului; prepoziția; conjuncția; semnele de punctuație și de ortografie și utilizarea lor.

(2) Legătura dintre pronunțare și scriere, dintre grafeme și ortograme; inventarul fonologic al limbii române; structura silabei; elementele suprasegmentale, începând cu accentul; punctarea principalelor aspecte și tendințe ale lexicului limbii române; compusele de tip tematic; pseudoprefixarea și pseudosuffixarea; derivarea, tipuri de afixe și prefixe; tipuri de compunere, evidențiindu-se compunerea „savantă”; prefixoidele și sufixoidele; un caz aparte prezentat de autoare este cel al compunerii prin abreviere, procedeu modern de creație lexicală, a cărui pondere a crescut considerabil în româna actuală; reguli de scriere a cuvintelor compuse; variația liberă (*dicție / dicțiune, abstracție / abstracțiune, aducție / aducțiune, bulgăr / bulgăre*); existența unor forme paralele care sunt repartizate diferit în interiorul limbii literare, reprezentând un fenomen complex, diferențiat în

raport cu domeniul de activitate (*accidente / accidenți, capi / capete / capuri, centre / centri, creieri / creiere, curențe / curenți*); clasa femininelor cu pluralul în *-uri*, care este în realitate o varietate de neutre plurale fără singular, grefate pe feminine singulare care nu au plural, iar uneori pe feminine sub forma pluralului (*blănuri, bunățățuri, cărnuri, cerneluri, dulțețuri, făinuri, fânețuri, grețuri, lefuri, lipsuri, lânuri, mărfuri, ierburi, mătăsuri*); compusele invariabile și nearticulabile, formate mai ales dintr-un verb + diverse părți de vorbire: *încurcă-lume, lasă-mă-să-te-las, nu-mă-uita, vino-ncoace / vino-ncoa, zgârie-brânză*, dar și dintr-un substantiv + adjectiv: *coate-goale, mațe-fripte, gură-spartă, vorbă-lungă* ori dintr-un substantiv + prepoziție + substantiv: *capră-de-munte, poale-n-brâu*; adjectivele calificative care nu permit aplicarea gradelor de comparație, din considerente preponderent semantice: a) adjective cu sens absolut: *complet, definitiv, desăvârșit, etern, final, general, infinit, inițial, întreg, mort, muncitoresc, oral, perfect, pozitiv, principal, strămoșesc, total, unic, vast, veșnic, viu*, inclusiv numele de culori; b) adjective din stilul științific: *adipos, bazic, clorhidric, juridic, metabolic, pulmonar, vizual*; c) adjective cu formă de pozitiv, dar cu sens superlativ: *admirabil, colosal, culminant, excelent, extraordinar, fantastic, grozav, splendid, strașnic, superb, teribil, uriaș* sau cu sens comparativ (*comparabil, egal, identic, similar*); d) adjective neologice (latino-romanice) care reprezintă comparative sau superlative neregulate din limba latină; clasa pronumelor cu paradigmă defectivă.

(3) Autoarea prezintă cele mai importante și mai notorii surse de erori pentru vorbitorii de română: desinențele de plural ale substantivelor neutre în *-e* și *-uri*, care pot crea diferențe de valori lexicale: *coarne-cornuri, rapoarte-raporturi, ghem-ghemuri* (la tenis), *coate-coturi* (coți), *minute-minuturi* (preparat culinar); la unele feminine, formate cu sufixul *-ă* de la cuvinte cu *o* accentuat în silaba precedentă, apare problema alternanței *o/oa*; la substantivele compuse cu sufixul *-log* și *-agog* corecte sunt femininele fără alternanță: *biologă, pedagogă, astrologă* etc.; alternanțele vocalice și variantele cărora le dau ele naștere sunt numeroase: *adăp, adăpi* (nu *adap, adapi*), *crăp, crăpi* etc.; la articularea substantivelor, comune și proprii, apar ezitări legate de scrierea articolului și chiar de folosirea lui în scris; desinența internă *-ră-* s-a impus ca normă în formele de plural ale mai-mult-ca-perfectului: *noi cântaserăm*, nu *noi cântasem*; când se coordonează mai multe genitive, formantul se pune înaintea fiecărui termen, începând cu al doilea: *autorul scenariului și al romanului, împotriva prafului și a mizeriei, recensământul populației și al animalelor* (cu excepția genitivelor care formează o unitate: *Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Culturii și Cultelor, predarea limbii și literaturii române*); probleme de acord apar și la pronumele semiindependent *cel* (*cea, cei, cele, celor*); pronumele (*ca* și

locuțiunile pronominale) de politețe pun probleme legate de scrierea, de abrevierea lor și chiar de acordul gramatical.

Iată câteva **tendințe** ale uzului limbii, semnalate cu acribie de către autoarea volumului: impunerea uneia dintre formele paralele ale unor substantive: *berbec* (nu *berbece*), *genunchi* (nu *genunche*), *șoarece* (nu *șoarec*); *sanda* (nu *sandală*), *sarma* (nu *sarmală*); *itinerar* (nu *itinerariu*), *personaj* (nu *personagiu*), *salariu* (nu *salar*); regularizarea flexiunii substantivului sub raportul numărului, care face să apară forme noi, unele tolerate de limba literară, iar altele nu; altă tendință din limba română actuală privește categoria gramaticală a genului substantivelor care denumesc nume de profesii, pentru care limba română, spre deosebire de alte limbi romanice, dezvoltă *moțiunea*, creându-se forme distincte pentru masculin și feminin: o serie de substantive masculine servesc la a denumi profesii sau meserii (-ar, -er, -ist, -or, -tor etc.): *anticar*, *arhivar*, *măcelar*, *parchetar*, *pizzar*; *artificier*, *bijutier*, *consilier*, *miner*, *pompier*; *alpinist*, *analist*, *fotbalist*, *gardist*, *pugilist*; *senator*, *modelator*, *moderator*, *evaluator*, ca și substantivele terminate în consoană: *bariton*, *chirurg*, *consul*, *cartograf*, *clown*, *general* etc., care nu prezintă forme de feminin în românește; unele forme de feminine marcate prin sufixul moțional -*eamă* (*coloneleamă*, *generăleamă*, *ministreamă*, *preoteamă*) o desemnează pe soția celui care are funcția respectivă; aceste formații lexicale au de regulă un sens ușor depreciativ; tendințe care se manifestă în clasa *Nomina*: - slăbirea flexiunii cazuale – renunțarea la dubla ei exprimare într-un grup nominal (*omului acesta*, *unei eleve bine pregătită*, *cele de-a șaptea zi* în loc de *omului acestuia*, *unei eleve bine pregătite*, *cele de-a șaptea zile*); - preferința pentru mijloace analitice (*lui tata*, *lui Maria*, *lu' șefa*); - abandonarea formelor speciale de vocativ și limitarea utilizării celor de genitiv-dativ în favoarea formei de nominativ-acuzativ (*șefu!*, *Ion!*; *conducerea BRD*, *s-au adresat BDP*); - extinderea genului neutru la substantive nume de animate (*star*, *top-model*); - slăbirea genului feminin în favoarea celui masculin la substantive care denumesc persoane după profesia sau calificarea lor (*doctor*, *avocat*, *ministru*, *decan*, *rector*); - aglutinarea articolului feminin (*clasa doua*); - înmulțirea substantivelor cu flexiune incompletă (substantive defective de număr, gen sau de articulare) și a celor total sau parțial invariabile (*coca-cola*, *hippy*, *miss*); numărul din ce în ce mai mare de neologisme cu formă invariabilă: *ad-hoc* / *ad hoc*, *adinterim* / *ad interim*, *bej*, *bleu*, *bleumarin*, *bordo*, *corai*, *crem*, *eficace*, *forte*, *franco*, *gri*, *havan*, *kaki*; oscilația adjectivelor neologice formate cu sufixul -*oriu* sau -*or* la masculin și neutru singular, între flexiunea cu omonimie de gen la numărul plural și cea cu omonimie de număr la genul feminin: *accesoriu*, *contradictoriu*, *obligatoriu*, *probatoriu* (nu *obligator*, *probator*), dar *circulator*, *declamator*, *inflamator*, *inhibitor*, *revelator* (nu *circulatoriu*, *declamatoriu*, *inflamatoriu*, *inhibitoriu*, *revelatoriu*); cazurile când normele

admit ambele serii de forme sunt rare: *eliminatoriu* / *eliminator* (rar); unele alternanțe existente în flexiunea adjectivelor din fondul vechi și popular nu se mai aplică la adjectivele neologice; generalizarea formei de masculin, chiar și atunci când determinantul este un substantiv de genul feminin: *ora doisprezece*, *grupa doi*, *linia doi*, *pagina unu*, *secțiunea unu*.

În flexiunea verbală a limbii române actuale se observă totuși o tendință de slăbire a alternanțelor fonetice, de reducere a variantelor de accentuare, prin introducerea unui număr apreciabil de verbe din limbile latino-romanice; tendința de reorganizare a conjugărilor, atracția din partea verbelor de conjugarea a II-a, dar mai ales de integrarea analogică a verbelor în -e la norma generală de accentuare pe sufix, pierderea infinitivului lung, ca semn de slăbire a conjugărilor a II-a și a III-a; volumul imens de verbe neologice de conjugarea I, împrumutate sau create pe teren românesc, care face din aceasta cea mai productivă conjugare; existența unor verbe cu o dublă flexiune (*a datora* / *a datori*, *a curăța* / *a curăți*); existența formelor zise *slabe* (cu -ez, -esc, -ăsc), deosebite de formele zise *tari*, adică fără afixe; creșterea ponderii clasei cu sufixul -ez (*accesează*, *arondează*, *alimentează*, *clonează*); existența unor perechi de forme care merg în paralel, fiind admise de normă (*anticipă* / *anticipează*, *înjgheabă* / *înjghebează*, *învie* / *înviază*, *înveșmântează* / *înveșmântă*, *șchioapătă* / *șchiopătează*), în timp ce altele s-au diferențiat ca sens (*acordă* „dă”, „face acordul gramatical”, *acordează* (un instrument, sistem), *concură* „tinde spre, converge”, *concurează* „participă la un concurs; face concurență” etc.); situațiile când verbe din aceeași familie, cu aceeași rădăcină verbală sau nominală, pot aparține unor conjugări diferite: *a ceda* (și *proceda*, *preceda*, *succeda*, *retroceda*, *deceda*, *exceda*), dar *accede*, *concede*, *purcede*; verbele care pun probleme legate de modificarea sau menținerea neschimbată a temei: (*tu*) *mâi* (de la *a mânea*), *pui*, *rămâi*, *spui*, *ții*, *vii* și derivatele lor prefixale, în schimb *mâni* (de la *a mâna*), *amâni* (nu „amâi” de la *a amâna*); unii vorbitori atribuie adverbelor forme flexionare prin confuzie cu adjectivele omonime, deci prin hipercorectitudine gramaticală; la fel, unii vorbitori acordă adverbul cu substantivul precedent, ca și cum ar fi adjectiv; flexionarea lui *cel* din structura superlativului relativ al adverbului: *clădirile cele mai frumoase finisate*, *fenomenele cele mai ușor de explicat*; tendința folosirii până la abuz a unor locuțiuni și îmbinări prepoziționale: *în contextul*, *dincolo de*, *în ideea*, *în sensul*, *la nivelul*, *legat de* și mai ales *vizavi de* cu sens nelocal „față de, în legătură cu, referitor la, în ce privește”: *Care este percepția lor vizavi de România*.

Conchizând, orice vorbitor de limbă română preocupat de exprimarea corectă și nuanțată este invitat să apeleze la această lucrare, prin care i se oferă posibilitatea de a descoperi numeroase aspecte esențiale legate de exprimarea corectă, atât în scris cât și oral.